

УДК 316.47-323.2:323.21

**ЧИННИК ДОВІРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ****FACTOR OF TRUST AS A TOOL
OF POLITICAL TECHNOLOGIES****Щедрова Г. П.,**

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології та міжнародних
відносин, ВНЗ «Університет імені Альфреда
Нобеля» (Дніпро, Україна),
e-mail: dh.psh@duan.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1884-0799>

Кормич М. О.,

здобувачка,
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
(Дніпро, Україна),
e-mail: korobkamaja@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3051-3400>

Shchedrova G. P.,

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of Political Science and
International Relations, Higher educational institution
«Alfred Nobel University» (Dnipro, Ukraine),
e-mail: dh.psh@duan.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1884-0799>

Kormich M. O.,

Fourth year applicant for a degree in Political Science,
Higher educational institution «Alfred Nobel
University» (Dnipro, Ukraine),
e-mail: korobkamaja@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3051-3400>

Довіра громадян до політичних інститутів, лідерів, обраного ними курсу – це передумова успішного функціонування політичної системи будь-якого суспільства. Визначено, що довіра як соціально-політичне явище є головною метою влади, яка прагне легітимації та підтримання високого рівня інституційної спроможності.

З'ясовано, що в умовах суспільно-політичних відносин довіра разом із емоційною складовою набуває конкретних контурів і способів обчислення. Йдеться про конструювання рівня та порогу довіри, формування кредиту довіри тощо. Враховуючи, що ці поняття у якісних характеристиках уособлюють факт підтримки, вплив на довіру та її використання в якості інструмента впливу стали особливо актуальними у політичній сфері. Зокрема, чинник довіри виступив інструментом реалізації таких політичних технологій, як маніпуляції, виборча інженерія, інформаційно-комунікаційні та іміджеві технології, легітимація влади та ін. Усі ці технології тісно пов'язані із процесом комунікації, ефективність і відкритість якої визначає якість відносин влади і суспільства.

Наголошено, що у сучасній Україні чинник довіри зазнає чи не найбільших маніпулятивних впливів – це й спекуляція кредитом довіри та результатами опитувань громадської думки, і різкі коливання рівня підтримки політичних інститутів, зумовлені деформацією комунікаційних зв'язків між громадянами та політичною елітою. Однак українці демонструють свою здатність до сприйняття та оцінки політичної дійсності й поступово відходять від статусу «суспільства втраченої довіри». Водночас, актуальним залишається питання набуття суспільно-політичними відносинами рис партнерства, коли довіра є наслідком зваженого вибору на основі спільних цілей і цінностей.

Ключові слова: політична довіра, рівень довіри, кредит довіри, політичні технології, політичне маніпулювання, інформаційно-комунікаційні технології, політична комунікація, легітимація влади.

Trust of citizens in political institutions, leaders and their chosen course is a prerequisite for the successful functioning of the

political system of any society. It is determined that trust as a socio-political phenomenon is the main goal of the government, which aims at legitimization and maintenance of a high level of institutional capacity.

The author ascertains that in the context of socio-political relations the trust, along with the emotional component, acquires specific contours and ways of assessment. It is about constructing the level and threshold of trust, forming credit of trust and more. Given that in qualitative terms these notions embody the fact of support, the impact on trust and its use as a tool of influence have become particularly relevant in the political sphere. In particular, the factor of trust was used as a tool of realization of such political technologies as manipulation, electoral engineering, informational-communicational and image technologies, legitimization of power, etc. All these technologies are closely linked to the process of communication, the effectiveness and openness of which determines the quality of relations between government and society.

The author emphasizes that in present-day Ukraine the factor of trust falls under the most manipulative influences: speculation in credit of trust and results of public opinion polls, as well as abrupt fluctuations of the level of support of political institutions, caused by deformation of communication links between citizens and political elite. However, Ukrainians are demonstrating their ability to perceive and evaluate political reality and are gradually moving away from the status of a «society of lost trust». At the same time, the issue of socio-political relations acquiring features of partnership, when trust is the result of a deliberate choice based on shared goals and values, remains relevant.

Keywords: political trust, level of trust, credit of trust, political technology, political manipulation, information and communication technology, political communication, legitimization of power.

Постановка проблеми. Трансформація феномена довіри з абстрактної й емоційно забарвленої категорії у явище соціально-політичне зумовлена як розвитком суспільних відносин, так і зростанням впливу на них політичних технологій. Соціальна довіра стала важливим чинником формування громадянського суспільства та ефективної його взаємодії із владними інститутами. Останні, у свою чергу, використовують чинник довіри для легітимації влади, політико-владних рішень і політичного курсу, якому у підсумку підпорядковується життя всього суспільства.

Попри складність виміру довіри, її природи на рівні соціального й індивідуального сприйняття, мінливості емоційної домінанти політична довіра перетворилася на мету для акторів політики та інструмент для реалізації і застосування політичних технологій. Особливо актуальним це питання стало для сучасної України, де кількісний вимір підтримки політичної сили став чи не найголовнішим засобом маніпулятивного впливу та конструювання іміджевих проектів.

Аналіз останніх досліджень. Наукова проблематика довіри лежить у площині таких наук, як філософія, етика, соціологія, політологія тощо. Її теоретичне обґрунтування лягло в основу досліджень провідних західних учених П. Бурдьє, М. Вебера, Ю. Габермаса, М. Догана, Н. Лумана, Т. Парсонса, А. Селігмена, Ф. Фукуями, П. Штомпки та ін. Вітчизняна галузь соціально-політичних наук зосередила увагу на таких аспектах указаної теми, як соціальна довіра (П. Блозва, І. Костенок, А. Міщенко, В. Судаков), категоризація довіри в умовах сучасного політичного процесу (Є. Головаха, О. Кучабський, С. Погорелий, С. Рябова, Т. Славко), вивчення комунікаційного чинника у формуванні довіри до політичного суб'єкта (Г. Агафонова, О. Бойко, О. Крутий, О. Макух), аналіз феномена довіри у сфері публічної політики (О. Пухал,

С. Телешун, Г. Щедрова). Ці та інші дослідження дозволили визначити роль і конкретизувати масштаби впливу довіри у соціально-політичній сфері, натомість потребує додаткових наукових розвідок аспект застосування чинника довіри у реалізації політичних технологій.

Цілі та завдання дослідження. Проблематика наукової статті зосереджена на вирішенні таких дослідницьких завдань, як визначення сутності феномена довіри в контексті соціально-політичних процесів, конкретизація виміру та оцінки довіри громадян до політичних інститутів та акторів, з'ясування можливостей використання чинника довіри у якості інструменту реалізації політичних технологій, зокрема, у сучасній Україні. Вирішення окреслених завдань дозволить з'ясувати ступінь взаємного впливу – політичних технологій на довіру у рамках соціальної реальності та рівня довіри на перебіг політичних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософській етиці довіра розглядається як етична категорія моралі, що відображає моральні відносини між людьми, моральні норми, пов'язані з добровільними взаємними зобов'язаннями, як у суспільному, так і в особистому житті, й засновані на моральному кредиті. Тобто довіра – якісно особливий стан моральної свідомості, що включає в себе моральні почуття й переконання, які й є мотивами або стимулами поведінки індивіда [8, с. 93]. На думку фундатора соціологічного вчення П. Штомпки, довіра може виникнути лише на основі спільних цінностей, зіставленого сприйняття соціального світу, своїх власних та інших соціальних практик, усвідомлення можливості їхнього узгодження [25, с. 23]. Перераховані якості й умови тісно пов'язують феномен довіри зі сферою політичної культури, яка уособлює ціннісний вимір політики.

З владними відносинами довіру пов'язує французький учений П. Бурдьє, який стверджує, що політичний діяч черпає свою політичну силу в тій довірі, яку група довіритель у нього вкладає [2, с. 55–56]. Соціальний капітал у П. Бурдьє визначається відносинами, які підтримуються існуючими у конкретному суспільстві ринками та культурою на основі очікування взаємного обміну ресурсами [2, с. 48].

Концепцію соціальної довіри представляє у своїх дослідженнях американський політолог Ф. Фукуяма. На його думку, довіра, з'явившись у особистісних відносинах, може накопичуватися на середньому рівні соціальної взаємодії – рівні громадянського суспільства – і привести до створення атмосфери довіри у суспільстві. Це та ключова характеристика розвиненого суспільства, що виявляється як на індивідуальному рівні, так і на рівні соціальному [21, с. 17–18]. Довіру Ф. Фукуяма ототожнював із рушієм прогресу і саморозвитку суспільства. Розуміємо це як твердження, що спільнота з високим рівнем внутрішньої довіри більш спроможна у модернізації та еволюційному шляху розвитку. Підтверджує цю тезу й американський соціолог А. Селігмен, який указує, що наявність довіри є істотним компонентом усіх сталих

суспільних відносин, а проблема її встановлення визначає специфіку сучасності [24, с. 88].

Довіра у всіх своїх проявах еволюціонує разом із суспільно-політичними відносинами. Її стан, можливості досягнення й утримання залежать від багатьох чинників, які також зазнають постійного впливу. Французький учений М. Доган стверджував, що іманентною рисою сучасних політичних процесів є тенденція ерозії довіри до політичних інститутів. Особливо гостро проблема легітимзації постає у період трансформації, коли суспільство накопичує і деякий час зберігає велику кількість суперечностей, пов'язаних із переглядом принципів існування кожної зі сфер свого функціонування [17, с. 54]. Для сучасної України на етапі тривалого переходу питання легітимзації влади і політичного режиму через критерій довіри є доволі актуальним.

Попри те, що категорія «довіра» – це філософське поняття, яке сприймається як дещо абстрактне і має нематеріальний контекст, в умовах соціально-політичних відносин довіра набула певних контурів і способів обчислення. Йдеться про апелювання до рівня довіри, порогу довіри, кредиту довіри тощо. Переважно ці явища ототожнюють із конкретними цифрами або ж чітко окресленими умовами – вони також є інструментами реалізації політичних технологій, зокрема, спрямованими на формування або ж управління громадською думкою через маніпулятивний вплив.

Вітчизняні дослідники О. Кучабський та С. Погорелий зазначають, що люди мають у своєму розпорядженні різні пороги довіри, розуміючи під останніми момент, починаючи з якого довіра переходить у стан недовіри. Цей поріг залежить від індивідуальних особливостей і від конкретного досвіду спілкування [9, с. 105]. В умовах перехідного, або трансформаційного, етапу державотворення поріг довіри до інституту влади часто визначає аналогічний вимір до усієї системи, як і довіра до політичного актора – довіру до очолюваної ним інституції. Це один із наслідків персоніфікованого сприйняття політики як сфери діяльності, де ідеологія і реальні цінності є другорядними або ж неформованими.

Рівень довіри у більшості випадків є вимірюваною величиною (у голосах, відсотках тощо) і означає показник підтримки конкретного політика, політичної сили чи інституту. Попри те, що у такому контексті переважно не використовують поняття «недовіри», але низький рівень довіри характеризує саме цей стан. Найбільш затребуваними методами вимірювання рівня довіри є такі:

- якісний – включає визначення проблеми, формулювання гіпотези, розгляд соціально-політичного факту з інших ракурсів. Такий підхід застосовується у дослідженнях при взаємодії з важкодоступною або нечисленною вибіркою;

- експериментальний – базується на ігровому підході. Гра є змодельованою ситуацією, у якій довіра партнерів може призводити до більш високого результату (доходу), ніж суто егоїстична поведінка;

- кількісний (соціологічний) – збір даних з великих груп респондентів та їхній аналіз за допо-

могою статистики, що дозволяє визначити рівень міжособистісної й інституційної довіри [4].

Різні методологічні підходи до дослідження довіри зосереджені навколо аналізу емпіричних даних. З одного боку, йдеться про роботу з фактами або їхніми характеристиками, з іншого, залишаються питання до критерію об'єктивності, адже навіть в умовах суто математичних обчислень довіри залишається емоційним судженням, природу якого або важко пояснити, або неможливо простежити. Відтак, серед методологічних проблем очевидним є неоднозначне сприйняття й особисте розуміння довіри, відсутність сталого набору критеріїв для визначення її рівня, опосередкований вплив на респондента технологій вимірювання довіри (тип соціологічного дослідження, формулювання питань та набору відповідей на них тощо).

Одним із способів підвищення об'єктивності отриманих результатів щодо оцінки того чи іншого явища, зокрема, й довіри, може бути деталізація критеріїв і характеристик. Прикладом такого підходу можемо вважати щорічне визначення індексу демократії (за версією журналу «Economist Intelligence Unit»), яке передбачає врахування 60 показників, згруповані у п'ять категорій: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення і політична культура. Разом із такою розгалуженою системою аспектів оцінювання методикою передбачено опитування незалежних експертів, персоналії яких не розголошуються. У рейтингу індексу демократії за підсумками 2019 р. Україна посіла 78 місце, піднявшись на шість позицій порівняно із 2018 р. [7]. На наш погляд, такий підхід робить пріоритетним чинник відносності, тобто оцінка не на основі порівняння з іншими об'єктами дослідження (країна, політичний інститут, політик), а відносно власної еволюції, зростання і покращення якісних показників.

Ще один феномен, який часто є характеризуючим щодо довіри – це її кредит. Кредит довіри – своєрідна форма захисту політичного інституту або актора від ризиків конкуренції, наслідків внутрішніх помилок тощо. З іншого ж боку, кредит довіри – це набір очікувань громадян від політиків, які ті не мають права не реалізувати, адже це означатиме автоматичну втрату довіри. На відміну від рівня довіри, кредит довіри не можна виміряти кількісно, однак прийнято вважати, що кредит довіри політик отримує разом із голосами виборців, відповідно, він еквівалентний рівню електоральної підтримки. Тому американський політолог Т. Парсонс інтерпретує довіру виборців як кредитування політики [13, с. 24–26].

Зауважимо, що рівень довірливих відносин суспільства і влади залежить від специфіки реальних взаємодій, які між ними складаються. Йдеться, передусім, про комунікацію як основу реалізації будь-яких політичних технологій – відкритих і закритих, загальних та індивідуальних, легальних і неконвенційних. Аргументованою є думка українського дослідника О. Радченка, який наголошує, що єдиним механізмом збереження позитивного

політичного капіталу та необхідною передумовою довіри громадян до органів державної влади є відкритий, чесний, толерантний діалог держави з громадянами [14, с. 100]. Комунікація, що здійснюється на усіх рівнях суспільних, соціально-політичних, міжінституційних відносин, є засобом досягнення консенсусу у гострих політичних питаннях, сприяє пошуку спільних цінностей, прийнятних для усіх учасників суспільно-політичного процесу правил гри. Комунікація разом із упровадженням зовнішнього громадського контролю за прозорими політичними рішеннями дозволяє взаємовідносинам влади і громадськості перейти на якісно новий рівень – рівень партнерства. Основою комунікації у створенні умов для політичної довіри має стати соціальний діалог із владою, який ґрунтується на принципах публічності, відкритості та прозорості.

Серед політичних технологій, які мають найбільш тісний зв'язок, а також схильні до взаємовпливу із чинником довіри, є маніпулятивні технології, виборча інженерія, іміджеві та інформаційно-комунікаційні технології тощо. Український дослідник О. Бойко зазначає, що маніпулятивний вплив передбачає такі етапи:

- захоплення та втримання уваги об'єкта впливу;
- стимулювання потрібної мотивації шляхом демонстрації необхідних для виклику певного мотиву подразників;
- перенесення позитивної мотивації з чогось важливого і привабливого на об'єкт чи діяльність, до якого маніпулятор прагне сформувати інтерес;
- провокування включення комплексу «психічних автоматизмів» (за Є. Доценко), або механічних моделей поведінки зафіксованих дій (за Р. Чалдіні), тобто скорочених, типових схем регуляції поведінки, завдяки яким енергія дії маніпулятора швидко, фіксовано й точно перетворюється на енергію дії адресата [1, с. 238].

Серед чинників, які, по суті, «захоплюють», «стимулюють» і «провокують», переважають стереотипи, штучно створені міфи та іміджі, ритуали й усталені традиції, які були прийняті суспільством і наділені довірою. Як результат, у суспільну свідомість під виглядом об'єктивної інформації потрапляє бажаний для певної групи зміст, а завдяки впливу на громадську думку маніпулятор реалізує декларовані і приховані наміри.

Інформаційно-комунікаційні технології, які мають найбільше охоплення аудиторії, також спираються на чинник довіри. У своєму попередньому дослідженні використання онлайн-технологій в електоральному процесі ми з'ясували, що інформаційні технології, забезпечуючи досягнення політичних цілей, чинять вплив на аудиторію за допомогою медіа-каналів: радіо, телебачення, друкованих ЗМІ, Інтернет-мережі. Саме інтернет-технології дозволили вперше у комунікаційну систему політики включити безпосередню опцію комунікації – потокового обміну інформацією між суб'єктами і об'єктами політичної дії [22]. Так, формуються два види інформації – та, якій довіряють, і та, яка заслуговує на довіру. Важливу роль у цьому процесі відіграють засоби масової комунікації. Укра-

інський політолог С. Ставченко підкреслює, що основним елементом інформаційної боротьби є інформаційна асиметрія. На думку вченого, офіційні повідомлення є передбачуваними і симетричними, вони потрапляють на екран у зв'язку із принципово асиметричним положенням влади, яка сама задає пріоритети повідомлень. Таким чином, ЗМІ виступають у вторинній ролі інтерпретатора, первинна ж роль належить владі, яка може визначити ту чи іншу подію як таку, що становить небезпеку для суспільства [18, с. 29]. Маніпулятивні та пропагандистські прийоми часто послуговуються інформаційною асиметрією. Враховуючи, що й поза політикою існує протиставлення офіційної й неофіційної позиції, асиметричність інформації стала її буденною характеристикою. Способами запобігання викривленню інформації через асиметричну її подачу має стати демонстрація і негативного, і позитивного контексту, що сприятиме створенню відповідного суспільного імунітету. Ще одна умова – обов'язкова аргументація і контраргументація, які мінімізують наслідки викривлення інформації. Інформаційна збалансованість знімає автоматизм сприйняття даних і підвищує рівень довіри громадян до джерела інформації.

Варто також зважити на технології легітимації влади на основі довіри. Серед механізмів, які дозволяють це здійснити, українська дослідниця А. Міщенко виділяє конструктивні, які сприяють формуванню і підтриманню довіри громадян на міжособистісному та інституційному рівнях; реанімаційні, покликані боротися з масовою недовірою та процесом делегітимації існуючого режиму шляхом відновлення підтримки суспільства влади та політичної системи в цілому [11, с. 3]. Наголосимо, що основним суб'єктом суспільно-владних відносин, який має важелі та можливості формувати, підтримувати або відновлювати втрачену довіру є виключно держава.

На довіру спираються й технології формування іміджу політичного діяча, і виборча інженерія, технології урегулювання політичних конфліктів та лобізму тощо. Чинник довіри тут легітимізує певні механізми і слугує вирішальним аргументом для зовнішнього споживача політичного продукту. Враховуючи, що довіра поєднує у своїй сутності як раціональні, так й ірраціональні переконання людини, будь-яке апелювання до неї у сфері політики підсилюється маніпулятивним впливом. Маніпулятивні політичні технології одночасно мають на меті отримання й утримання довіри, а також надати різним публічним проявам ставлення до влади статусу довірливих. Йдеться, зокрема, про громадські акції, реакції у соціальних мережах, участь у зустрічах із політиками та державними діячами. На прикладі це означає, що розповсюджений політичний міф може слугувати каталізатором підвищення рівня довіри громадян до влади, і довіра, інтерпретована як така з допомогою маніпулятивних технологій, здатна перетворитися на локальний чи глобальний політичний міф.

В умовах сучасної вітчизняної політики чинник довіри зазнає чи не найбільших маніпулятивних

впливів, ним спекулюють під час виборів і в міжелекторальний період, нерідко підмінюючи сутність понять і надаючи їм інших змістів. Ситуація, яка склалася із рівнем підтримки двох головних опонентів під час президентських виборів 2019 р. призвела до ідентифікації прихильників В. Зеленського та П. Порошенка як таборів «73%» та «25%» (саме такими були результати другого туру виборів, в яких переміг В. Зеленський [16]). Ця градація знайшла відображення у подальшій медіа-кампанії, продукуванні візуального контенту у соціальних мережах, рекламних акціях тощо.

Кредит довіри, який виборці надали переможцю президентських виборів, заочно почали приписувати й партії «Слуга народу», яку пов'язують із В. Зеленським. Указана політична сила отримала 43,16% голосів виборців, сформувавши у підсумку монобільшість у Верховній Раді України [15]. Маніпулювання з допомогою чинника довіри мало прояв і в ігноруванні фактичного зниження рейтингу Глави держави: з 73,22% у квітні 2019 р. до 68% у листопаді 2019 р. і 59% у лютому 2020 р. [12]. Водночас, січневе опитування центру «Соціальний моніторинг» мало показник у 51,6% довіри Президенту, що теж може мати певний маніпулятивний аспект. Верховна Рада України та Уряд наразі очолюють рейтинг недовіри, який перевищив 68% [10]. Як уже зазначалося у наших попередніх дослідженнях, криза довіри до влади в умовах переходу до демократії не є прямим доказовим аргументом на користь зниження рівня легітимності чи загалом делегітимації влади. Політична система транзитного типу накопичує й певний час утримує чимало суперечностей, які стосуються характеру й функціонування її інститутів. Ці суперечності, зокрема, породжені зміною системи цінностей, що супроводжує процес суспільних трансформацій. Тому, наприклад, у західних демократіях заведено розрізняти легітимність режиму та довіру громадян до конкретних політичних інститутів та їхніх керівників, адже жоден інститут не може цілком уникнути критичного ставлення з боку тієї чи іншої частини населення [23].

Маніпулювати можна не лише показниками довіри, але й формулюванням щодо їхніх характеристик. Наприклад, у березні 2019 р. за підсумками дослідження асоціації «Gallup» було заявлено, що «в Україні найнижчий у світі рівень довіри до влади». Тоді лише 9% відсотків українців заявили, що довіряють владі [3]. Формулювання «найнижчий у світі рівень довіри до влади», по-перше, автоматично делегітимізує владу в очах суспільства, по-друге, є занадто узагальненим, враховуючи складну інституціональну конструкцію під назвою «влада».

Не менш важливо вказати й на показники довіри до інституцій, які презентують результати моніторингу суспільної довіри. Опитування Київського міжнародного інституту соціології наприкінці 2018 р. показало, що 43% опитаних довіряють даним соціологічних організацій, що вже давно працюють, 20% відсотків – не довіряють, інші не мають думки з цього приводу [5]. Медіа, які ретранслюють показники довіри, самі поступово її втрачають – до-

віра коливається між 19% до загальнонаціональної преси, 22% – до місцевого радіо та 49% – до загальнонаціональних телеканалів. А найвищий показник довіри мають загальнонаціональні інтернет-медіа (51%) [6]. Зауважимо, що протягом останніх п'яти років в Україні у політичній сфері розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, які мають вплив і на формування громадської думки, і на рівень довіри громадян до тих чи інших політиків та політичних інститутів. І якщо раніше мережа Інтернет сприймалася, як платформа для обмеженої кількості користувачів, то на початок 2020 р. інтернет-аудиторією в Україні стали понад 85% населення.

За кожним показником довіри (і позитивним, і негативним) стоїть чинник комунікації: її якості, інтенсивності, залученості. Експерти наголошують на тому, що нині взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськістю у формуванні й реалізації публічної політики залишається малоефективною через недостатню прозорість діяльності цих органів та бюрократизованість процедури такої взаємодії, низький рівень взаємної довіри і зворотного зв'язку [20]. На нашу думку, подолання вказаних недоліків не лише створить умови для підвищення довіри громадян до влади, але й сприятиме розвитку партнерства між ними як найвищого рівня взаємодії. Варто також зауважити, що останні тенденції щодо довіри курсу держави і рішенням політичних лідерів, громадянської реакції на події в країні та спроби у них втрутитися ззовні свідчать, що Україна поступово відходить від статусу «суспільства втраченої довіри».

Висновки та подальші перспективи дослідження. Феномен довіри є результатом реалізації когнітивних моделей соціальної реальності, де акумулюється ставлення до вибору національних інтересів, потреб і цілей локальних груп, критеріїв ефективності влади й її взаємодії з суспільством. Фактично довіра – це сукупність позитивних установок індивіда щодо інших суб'єктів на основі спільних або імпонуючих цінностей чи установок, які їх замішають.

Твердження про використання чинника довіри у політичних технологіях ґрунтується на можливості виокремлення ряду параметрів довіри, які піддаються впливу – рівень довіри, поріг довіри, кредит довіри тощо. У контексті використання маніпулятивних технологій довіра може стати способом легітимзації, або у випадку недовіри – делегітимзації влади. Інформаційно-комунікаційні технології через залучення широкої аудиторії формують у громадськості відношення довіри то політичного актора чи його дії. Ступінь довіри так само, як і політичний авторитет, стимулює процес некритичного сприйняття інформації.

В умовах трансформацій політико-владних відносин політичну довіру пов'язують із суспільними очікуваннями певних рішень від суб'єктів влади. З іншого боку, фактор довіри виступає дієвим інструментом реалізації політичних технологій, зокрема, маніпулятивних – через дані соціологічних опиту-

вань, ототожнення довіри виключно із цифрами і відсотками. Тому подальші наукові дослідження у контексті означеної проблематики мають сприяти пошуку способів підвищення рівня об'єктивності оцінки довіри громадян до політичних інститутів/акторів та розробці пропозицій щодо створення умов, які б унеможливили «оцифровку» політичної довіри. Її основою має бути відповідність дії очікуванням громадян, які делегували політичному суб'єктові повноваження цю дію здійснювати.

Список використаних джерел

1. Бойко О. 2011. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 22. С. 238–248.
2. Бурдьє П. 1993. Социология политики. *Socio-Logos*. 333 с.
3. В Україні найнижчий у світі рівень довіри до влади – дослідження [online]. 2019. *Deutsche Welle*. Доступно: <https://www.dw.com/uk/%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%B%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%B%D0%B8%D0%B6%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D1%83-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96-%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%B8-%D0%B4%D0%BE-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/a-48008771>
4. Гуськова Е. 2017. Методи вимірювання та індикатори довіри [online]. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 1. Доступно: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/9.pdf
5. Динаміка ставлення населення України до соціологічних опитувань [online]. 2018. *Київський міжнародний інститут соціології*. Доступно: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=818&page=1&t=11>
6. Довіра українців до ЗМІ за рік знизилася на 11%. Опитування [online]. 2019. *ІА «Укрінформ»*. Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2803560-dovira-ukrainciv-do-zmi-za-rik-znizilasa-na-11.html>
7. Індекс демократії за версією The Economist: яке місце у рейтингу посіла Україна [online]. 2019. *Телеканал новини «24»*. Доступно: https://24tv.ua/index_demokratiyi_zaversiyeyu_the_economist_yake_mistse_u_reytingu_posila_ukrayina_n1267756
8. Крутії О. Політичний діалог як чинник довіри народу до влади. 2012. *Інвестиції: практика та досвід*. 5. С. 93–96.
9. Кучабський О., Погорелий С. 2013. Довіра до органів публічної влади як ключовий фактор ефективності системи державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 1. С. 103–108.
10. Лузан Є. Підтримка Володимира Зеленського дещо знижується, але не так, як у інших – соціологи [online]. 2020. *Радіо Свобода*. Доступно: <https://www.radiosvoboda.org/a/sotsiologichni-doslidzennya-dovira-zelenskii/30425348.html>
11. Міщенко А. Довіра як складова легітимзації влади в умовах сучасної демократії. 2010. *Автореф. на здобуття наук. ст. к.політ.н.* 20 с.
12. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків (листопад 2019 р.) [online]. 2019. *Центр Разумкова*. Доступно: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzennia/otsinka-gromadianamysytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-dosotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-2>
13. Парсонс Т. 1998. Система современных обществ. *Аспект-Пресс*. 270 с.

14. Радченко О. 2009. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення: Монографія. *Магістр*. 380 с.

15. Результати голосування на виборах народних депутатів України [online]. 2019. *Центральна виборча комісія*. Доступно: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp300pt001f01=919.html>

16. Результати голосування на виборах Президента України [online]. 2019. *Центральна виборча комісія*. Доступно: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp300pt001f01=720.html>

17. Сичова А. 2010. Феномен політичної довіри криз призму концепції легітимності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. 14. С. 53–56.

18. Ставченко С. 2016. Інформаційна асиметрія як технологія політичного процесу. *Вісник Дніпропетровського університету*. 1. С. 28–34.

19. Суспільно-політичні настрої населення (22-26 січня 2020 року) [online]. 2020. *Соціологічна група «Рейтинг»*. Доступно: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_22-26_yanvarya_2020_goda.html

20. Телешун С. 2018. Інструменти та механізми впровадження публічної політики в Україні [online]. *ІА «Укрінформ»*. Доступно: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html

21. Фукуяма Ф. 2006. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. *АСТ, Хранитель*. 730 с.

22. Шедрова Г. 2019. Вітчизняна практика використання онлайн-технологій в електоральному процесі [online]. *Гілея: науковий вісник*. 144 (5). Доступно: <http://www.gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=189>

23. Щедрова Г. 2018. Політична криза: структурно-функціональний аспект [online]. *Гілея: науковий вісник*. 139 (12). Доступно: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=170>

24. Seligman A. 1992. The idea of civil society. *The Free press*. 241 p.

25. Sztompka P. 1999. Trust: a sociological theory. *Cambridge university press*. 214 p.

References

1. Boiko O. 2011. Chutka yak instrument politychnoho manipuliuvannya. *Suchasna ukrainska polityka*. Polityky i politolohy pro nei. 22. S. 238–248.

2. Burde P. 1993. Sotsiologiya politiki. *Socio-Logos*. 333 s.

3. V Ukraini nainyzhchy u sviti riven doviry do vladly – doslidzhennia [online]. 2019. *Deutsche Welle*. Доступно: <https://www.dw.com/uk/%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%B0%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%B8%D0%B6%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D1%83-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96-%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%B8-%D0%B4%D0%BE-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/a-48008771>

4. Huskova E. 2017. Metody vymiriuvannya ta indykatory doviry [online]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannya*. 1. Доступно: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/9.pdf

5. Dynamika stavleniia naselennia Ukrainy do sotsiolohichnykh opytuvan [online]. 2018. *Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiolohii*. Доступно: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=818&page=1&t=11>

6. Dovira ukrainsiv do ZMI za rik znyzylasia na 11%: Opytuvannya [online]. 2019. *ІА «Укрінформ»*. Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2803560-dovira-ukrainciv-do-zmi-za-rik-znizylasa-na-11.html>

7. Indeks demokratii za versiiu The Economist: yake mistse u reitynhu posila Ukraina [online]. 2019. *Telekanal novyny «24»*. Доступно: https://24tv.ua/index_demokratiyi_zh_versiyeyu_the_economist_yake_mistse_u_reytingu_posila_ukrayina_n1267756

8. Krutii O. Politychnyi dialoh yak chynnyk doviry narodu do vladly. 2012. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 5. S. 93–96.

9. Kuchabskyi O., Pohorielyi S. 2013. Dovira do orhaniv publichnoi vladly yak kliuchovy faktor efektyvnosti systemy derzhavnoho upravlinnia. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 1. S. 103–108.

10. Luzan Ye. Pidtrymka Volodymyra Zelenskoho desho znyzhuietsia, ale ne tak, yak u inshykh – sotsiolohy [online]. 2020. *Radio Svoboda*. Доступно: <https://www.radiosvoboda.org/a/sotsiologichni-doslidzhennia-dovira-zelenskii/30425348.html>

11. Mishchenko A. Dovira yak skladova lehitymatsii vladly v umovakh suchasnoi demokratii. 2010. *Avtoref. na zdobuttia nauk. st. k.polit.n*. 20 s.

12. Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini ta diialnosti vladly, riven doviry do sotsialnykh instytutiv ta politykiv (lystopad 2019 r.) [online]. 2019. *Tsentr Razumkova*. Доступно: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vladly-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-2>

13. Parsons T. 1998. Sistema sovremennykh obschestv. *Aspekt-Press*. 270 s.

14. Radchenko O. 2009. Tsinnisna systema suspilstva yak mekhanizm demokratychnoho derzhavotvorennia: Monohrafiia. *Mahistr*. 380 s.

15. Rezultaty holosuvannya na vyborakh narodnykh deputativ Ukrainy [online]. 2019. *Tsentrlna vyborcha komisiia*. Доступно: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp300pt001f01=919.html>

16. Rezultaty holosuvannya na vyborakh Prezydenta Ukrainy [online]. 2019. *Tsentrlna vyborcha komisiia*. Доступно: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp300pt001f01=720.html>

17. Sychova A. 2010. Fenomen politychnoi doviry kriz pryzmu kontseptsii lehitymnosti. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Seria: Politolohiia, Sotsiolohiia, Filosofiia. 14. S. 53–56.

18. Stavchenko S. 2016. Informatsiina asymetriia yak tekhnolohiia politychnoho protsesu. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. 1. S. 28–34.

19. Suspilno-politychni nastroi naselennia (22-26 sichnia 2020 roku) [online]. 2020. *Sotsiolohichna hrupa «Reitynh»*. Доступно: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_22-26_yanvarya_2020_goda.html

20. Teshun S. 2019. Instrumenty ta mekhanizmy vyrobrennia y vprovadzheniia publichnoi polityky v Ukraini [online]. *ІА «Укрінформ»*. Доступно: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html

21. Fukuyama F. 2006. Doverie: sotsialnye dobrodeteli i put k protsvetaniyu. *AST, Hranitel*. 730 s.

22. Shchedrova H. 2019. Vitchyzniana praktyka vykorystannia onlain-tekhnolohii v eλεκторальному protsesi [online]. *Hileia: naukovyi visnyk*. 144 (5). Доступно: <http://www.gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=189>

23. Shchedrova H. 2018. Politychna kryza: strukturno-funktsionalnyi aspekt [online]. *Hileia: naukovyi visnyk*. 139 (12). Доступно: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=170>

24. Seligman A. 1992. The idea of civil society. *The Free press*. 241 p.

25. Sztompka P. 1999. Trust: a sociological theory. *Cambridge university press*. 214 p.